

ویژه نامه «آسیب شناسی روزنامه رسمی»

شناسایی افراد منتفع از فساد؛ کارکرد راهبردی و مغفول روزنامه رسمی

چکیده:

یکی از مهم‌ترین دلایل بروز فساد در ساختارهای حکمرانی، منتفع شدن برخی مسئولان از فساد و ترجیح منافع فردی بر منافع ملی است که کارآمدترین راهبرد پیشگیری از آن، شفافیت اطلاعات حاکمیتی و دسترسی آزاد به آن است. روزنامه رسمی به عنوان مهم‌ترین بانک جامع اطلاعاتی در کشور کارکردی راهبردی در شناسایی و تشخیص جریان‌های فساد در ساختار حکمرانی دارد که به دلیل سازوکار سنتی ارائه اطلاعات در روزنامه رسمی، هنوز عملیاتی نشده است.

یکی از بسترهای اصلی بروز فساد در هر نظام حکمرانی قرار گرفتن مسئولین و مقامات تصمیم‌گیر در موقعیت «تعارض منافع» است. وقتی یک فرد در ساختار حکمرانی کشور دارای قدرت و اختیار باشد، این احتمال وجود دارد که با استفاده از قدرت و اختیاراتی که به وی اعطا شده است تصمیماتی بگیرد که بیشتر در راستای افزایش منافع شخصی، صنفی یا حزبی خود باشد. بنابراین مادامی که تامین منافع جامعه نوعی محدودیت برای منافع شخصی یا صنفی فرد مسئول ایجاد می‌کند ممکن است فرد مسئول، منافع شخصی یا صنفی اش را بر منافع آحاد جامعه ترجیح دهد. به چنین موقعیت‌هایی که مسئولین در ساختار حکمرانی کشور با آن مواجه می‌شوند، موقعیت «تعارض منافع» می‌گویند. بنابر «اصل تعارض منافع» عموم مسئولان در هنگام تصمیم‌گیری در یک دوگانه حداکثرسازی منافع خود یا حداکثرسازی منافع جامعه قرار خواهند گرفت که چنین وضعیتی عامل بالقوه انحراف و فساد تصمیمات و سیاست‌های اتخاذ شده توسط آن فرد مسئول است.

شفافیت تصمیمات و اطلاعات راهکار پیشگیری از فساد در ساختار حکمرانی کشور

توام شدن موقعیت تعارض منافع با عدم نظارت یا ناکارآمدی ساختارهای نظارتی، شرابیطی را ایجاد می‌کند که به شدت قابلیت

ایجاد فساد را دارد. از همین رو، رصد و تجزیه و تحلیل تصمیمات و دستورات افراد در ساختار حکمرانی و همچنین اطلاع از موقعیت‌هایی که برای افراد منتفع ساز است مهم‌ترین مسیر برای کشف تصمیمات متعارض با منافع جامعه محسوب می‌شود که شفافیت اطلاعات و تصمیمات چنین امکانی را فراهم می‌کند. کارکرد شفافیت در سلامت نظام حکمرانی به این صورت است که از طریق ایجاد قابلیت شناسایی منافع بالقوه شخصی یا صنفی که در نتیجه اتخاذ تصمیمات حاکمیتی، برای مسئولین و مدیران فراهم شده است، احتمال کشف تصمیمات تضعیف کننده منافع جامعه را افزایش داده و در نتیجه از بروز فساد پیشگیری می‌نماید. همچنین، شفافیت در نظام حکمرانی منجر به ایجاد نوعی بستر نظارت و مشارکت عمومی نیز می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت که شفافیت اطلاعات حاکمیتی و دسترسی آزاد به آن، اساسی‌ترین زیرساخت پیشگیری از فساد در ساختارهای حکمرانی است.

کارکرد راهبردی روزنامه رسمی در شناسایی جریان‌های فساد در ساختار حکمرانی

یکپارچه‌سازی داده و اطلاعات رسمی و حاکمیتی و همچنین طراحی بانک‌های جامع اطلاعاتی از جمله اقدامات کشورهای مختلف در راستای شفاف‌سازی جریان اطلاعات بوده است. در همین راستا سامانه‌هایی متفاوت با کارکردهای ویژه ارائه اطلاعات به شهروندان ایجاد شده که اطلاعات و داده‌های رسمی را منتشر می‌کنند. در نظام حقوقی ایران نیز داده‌های حاکمیتی در قالب روزنامه رسمی منتشر می‌شود. در حال حاضر روزنامه رسمی به صورت شرکت سهامی متعلق به دولت و تحت نظارت و مدیریت قوه قضائیه در حال فعالیت و ارائه داده‌های رسمی است. بنابراین روزنامه رسمی به عنوان مهم‌ترین بانک جامع اطلاعاتی در کشور قلمداد می‌شود که می‌تواند کارکردی راهبردی در شناسایی و تشخیص جریان‌های فساد در ساختار حکمرانی کشور داشته باشد. چرا که بسیاری از موقعیت‌های تعارض

محدودیتی بتوانند به داده‌ها دسترسی پیدا کنند. از جمله ابزارهای تحقق این دسترسی حذف محدودیت‌هایی از جمله مکانیزم کپچا (Captcha) است.

۵. به روز بودن داده

۶. رایگان بودن داده

در بررسی کارآمدی شرکت روزنامه رسمی ایران، متأسفانه با توجه به وضعیت کنونی مبنی بر سنتی بودن شیوه جاری روزنامه رسمی در ارائه و انتشار اطلاعات و داده‌ها و عدم تحقق استانداردهای شفافیت، پتانسیل عظیم و بالقوه آن مورد خدشه بوده و کارآمدی روزنامه رسمی در پیشگیری از فساد به پایین‌ترین سطح ممکن تقلیل پیدا کرده است.

با استناد به ماده‌ی دوم قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مبنی بر حق دسترسی هر شخص ایرانی به اطلاعات عمومی و به منظور تسهیل دسترسی مناسب عموم مردم به داده‌های روزنامه رسمی، این نهاد می‌بایست خود را با معیارهای استاندارد شفافیت در ارائه داده همسو نماید. در همین راستا اصلاحات ذیل به منظور کارآمدسازی رویه ارائه اطلاعات در روزنامه رسمی پیشنهاد می‌گردد:

• امکان بازگیری بدون محدودیت کلیه اطلاعات موجود در سامانه‌ی روزنامه رسمی به صورت یکجا و رایگان: متأسفانه در حال حاضر بازگیری اطلاعات در سامانه به صورت پراکنده و تفکیکی و در برخی موارد در ازای دریافت هزینه امکان‌پذیر است که اصلاح این روند می‌تواند بستری برای تحلیل و تقاطع‌گیری داده‌ها و در نتیجه آن تعیین موقعیت‌های فسادزا و پیشگیری از آن فراهم نماید.

• رفع مشکل محدود بودن حجم داده‌های ارائه شده و چندپاره بودن اطلاعات: داده‌های ارائه شده در سامانه روزنامه رسمی از نظر زمانی، تمامی سال‌ها را در بر نمی‌گیرد و چندپاره بودن اطلاعات نیز صحت تحلیل داده را با چالش مواجه خواهد کرد.

• تحقق مجوز داده باز جهت تسهیل بهره‌برداری مخاطبین
• رفع مشکلات موجود در ارائه اطلاعات تقنینی کشور از جمله ناقص بودن ثبت قوانین

• تأمین بسترهای فنی مورد نیاز از جمله:

- ابزار دریافت سیستمی داده‌های موجود در سامانه (API)
- حذف مکانیزم کپچا (Captcha) برای دسترسی به اطلاعات
- مندرج در سامانه

پانویس

۱. از جمله کشورهایی که تمام معیارها را رعایت نموده‌اند، می‌توان به کشورهای استرالیا و کانادا اشاره نمود.

۲. معیارهای استاندارد ارائه اطلاعات معرفی شده توسط سایت مرجع

<https://index.okfn.org/>

منافع از طریق اطلاعات منتشر شده در روزنامه رسمی قابل رصد و شناسایی است. بر همین اساس، روزنامه رسمی یکی از ساختارهای اصلی پیشگیری از جرم در نظام حکمرانی کشور محسوب می‌شود. اعلام داده‌های رسمی شرکت‌ها و انواع داده‌های تجاری رسمی کشور به عنوان بخشی از وظایف روزنامه رسمی تعیین شده است که منجر به شفاف‌شدن روابط سهامداری مدیران در بخش غیر دولتی می‌شود. علاوه بر این، منافی که در نتیجه تصمیمات اتخاذ شده توسط مسئولین، برایشان ایجاد شده است نیز قابل شناسایی و تشخیص خواهد بود. این کارکرد فوق العاده مهم موجب شده تا روزنامه رسمی به عنوان ابزاری غیرقابل اغماض در پیشگیری از فساد محسوب شود. اما در حال حاضر، این کارکرد راهبردی روزنامه رسمی مورد غفلت قرار گرفته و فرایند ارائه داده توسط این نهاد با چالش‌های جدی مواجه است.

رعایت استانداردهای شفافیت؛ اصلی کلیدی در ارائه اطلاعات

امروزه با توجه به توسعه فضای مجازی و ضرورت تحقق شفافیت، نهادهای متولی انتشار اطلاعات موظف به رعایت استانداردهای شفافیت شده‌اند.^۱ رعایت این استانداردها نقش به‌سزایی در تحقق شفافیت اطلاعات و بهبود عملکرد دولت‌ها در مدیریت تعارض منافع و پیشگیری از فساد دارد. ارائه اطلاعات مبتنی بر استانداردهای شفافیت و فراهم کردن دسترسی آزاد به اطلاعات برای عموم مردم منجر به فعال شدن ظرفیت بی‌بدیل روزنامه رسمی در پیشگیری از فساد خواهد شد.

استانداردهای شفافیت در ارائه اطلاعات به طور کلی شامل شش معیار می‌شود:^۲

۱. **مجوز داده باز:** مبتنی بر این معیار داده‌ها باید به نحوی ارائه بشود که همه به داده دسترسی داشته و بتوانند از آن استفاده کرده و به اشتراک بگذارند. به بیان دیگر تحقق این مجوز در سامانه‌های ارائه داده موجب می‌شود تا اطلاعات و داده‌های موجود در سامانه استفاده‌پذیر و قابل اشتراک شوند.

۲. **ماشین خوان بودن داده:** یعنی داده‌ها به گونه‌ای منتشر شوند که قابلیت تحلیل برای ماشین وجود داشته باشد. گونه‌های انتشار داده شامل فرمت‌های خاص ارائه داده مانند csv، html و... می‌شود. این قابلیت امکان تقاطع‌گیری اطلاعات و بازگیری تحلیلی آن‌ها توسط ماشین را ایجاد می‌کند.

۳. **امکان دانلود یکجای تمام داده‌ها:** این قابلیت شامل حالتی خواهد بود که بتوان داده‌ها را به طور کامل از سامانه اتخاذ نمود. از جمله مولفه‌هایی که می‌تواند این قابلیت را ایجاد نماید، تمهید ابزار دریافت سیستمی داده‌های موجود در سامانه (API) است.

۴. **دسترسی عموم به داده:** به این معنا که همه مردم بدون هیچ